

Prof. UKSW dr hab. Elżbieta Karska
Katedra Ochrony Praw Człowieka
i Prawa Międzynarodowego Humanitarnego
Wydział Prawa i Administracji
Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego
w Warszawie

Warszawa, dnia 12 maja 2019 r.

Recenzja rozprawy doktorskiej mgra Marcina Łukowskiego

pt. *Ramy prawne funkcjonowania Private Military and Security Companies w prawie międzynarodowym, prawie Unii Europejskiej i praktyce*,

napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Macieja Perkowskiego (promotora)

Białystok 2019, ss. 357

W związku z powołaniem w dniu 22 lutego 2019 r. przez Radę Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku na recenzentkę rozprawy doktorskiej Pana mgra Marcina Łukowskiego pt., *Ramy prawne funkcjonowania Private Military and Security Companies w prawie międzynarodowym, prawie Unii Europejskiej i praktyce* napisanej pod kierunkiem Pana prof. dra hab. Macieja Perkowskiego, przedstawiam niniejszym recenzję tej rozprawy:

1. Wybór tematu rozprawy doktorskiej

Jednym z bardziej interesujących wątków, tak często badanych w teorii prawa międzynarodowego jest kwestia podmiotowości. Jednocześnie trzeba podkreślić, że brak normatywnego katalogu podmiotów tego prawa. Dlatego to właśnie teoretykom i sądom międzynarodowym przypada w udziale stworzyć taki katalog. Inspiracją są zdarzenia, nowe zjawiska, orzeczenia trybunałów międzynarodowych i wypowiedzi przedstawicieli doktryny.

Często nowe formy prawnej działalności w sferze stosunków międzynarodowych skłaniały do zadania pytania o to, czy mamy do czynienia z nowym podmiotem w sferze prawa międzynarodowego.

Przedstawiona mi do recenzji rozprawa Pana M. Łukowskiego stanowi właśnie reakcję na nowe zjawisko w sferze stosunków międzynarodowych, jakim stały się prywatne przedsiębiorstwa świadczące usługi wojskowe i/lub ochroniarskie. Wybór tematu uważam zatem za niezwykle trafny, tym bardziej, że w literaturze polskiej brak kompleksowego opracowania wskazanego zagadnienia. Autor podjął wyzwanie, bowiem funkcjonowanie prywatnych przedsiębiorstw świadczących usługi wojskowe i/lub ochroniarskie jest bardzo szerokie, obejmuje wiele wątków prawa międzynarodowego publicznego oraz prawa krajowego. Są to dziedziny takie jak międzynarodowe prawo humanitarne, ale i prawo handlowe, zarówno prawo karne, jak i kwestia zawierania umów z zakresu prawa cywilnego, prawo pracy, ale i odpowiedzialność międzynarodowa.

Mając na względzie wielość wątków chcę podkreślić, że Autor wykazał się odwagą naukową i umiejętnością łączenia rozważań dotyczących zagadnień trudnych, z pozoru przynależnych innym dziedzinom prawa. Temat został też dobrze sformułowany, właściwie wskazano rozważania z zakresu prawa międzynarodowego, Unii Europejskiej i praktyki funkcjonowania podmiotów, o których mowa w tytule rozprawy. Treść rozprawy odpowiada też tematowi określonymu w tytule, który został prawidłowo określony i tym samym w zakresie wyboru zagadnienia, rozprawa spełnia kryteria stawiane rozprawom doktorskim realizowanym w dyscyplinie nauk prawnych.

2. Ocena merytoryczna rozprawy doktorskiej

2.1. Ocena konstrukcji rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pana mgr Marcina Łukowskiego składa się z siedmiu rozdziałów, poprzedzonych obszernym wstępem, w którym opisano cel badawczy, uzasadnienie wyboru tematu, wyjaśniono istotne pojęcia, zastosowane metody badawcze, zakres badań oraz strukturę pracy. Trafnie rozdział pierwszy poświęcono prywatyzacji bezpieczeństwa i relacji tego zjawiska do prawa w ogóle, gdyż rodzaj przedsiębiorstw,

którym poświęcona jest rozprawa, stanowi owoc fenomenu. Trafnie Autor dobrał zagadnienia w tym rozdziale, opisując kwestię pokoju i bezpieczeństwa, wpływu regulacji na poziomie międzynarodowym na zapewnienie bezpieczeństwa oraz zależności między sektorem publicznym i prywatnym w tej dziedzinie.

Rozdział drugi wprowadza do tytułowego zagadnienia, definiując Private Military and Security Companies, zakres oferowanych usług oraz aktywność terytorialną i jej konsekwencje prawne. W rozdziale trzecim Autor opisał prawne podstawy funkcjonowania PMSC w prawie międzynarodowym publicznym z uwzględnieniem prawnego aspektu działalności sił zbrojnych, kwestia najemnictwa, zastosowania międzynarodowego prawa humanitarnego oraz podmiotowości i odpowiedzialności międzynarodowej.

Rozdział czwarty daje szczegółowy obraz regulacji PMSC w prawie Unii Europejskiej. Autor rozpoczął analizę od ogólnych pojęć w świetle prawa Unii Europejskiej, po czym trafnie wybrał do analizy zagadnienia takie jak zamówienia publiczne, przeciwdziałanie korupcji i praniu brudnych pieniędzy, kontrola eksportu towarów i usług. Kolejne dwa rozdziały poświęcone zostały miękkiemu prawu dotyczącemu PMSC oraz somoregulacji sektora. Ostatni siódmy rozdział to opis prób uregulowania sektora w ramach ONZ i UE. Autor uwzględnił w tej części rozprawy dialog międzyinstytucjonalny w Unii Europejskiej, rezolucje Parlamentu Europejskiego oraz zasady korzystania z usług prywatnych firm ochroniarskich w tym poza granicami Unii Europejskiej. W ramach Organizacji Narodów Zjednoczonych Doktorant przedstawił próby opracowania i przyjęcia nowej konwencji.

Struktura rozprawy jest prawidłowa. Autor bardzo przejrzysto przedstawił przegląd treści zarówno całej pracy, jak też jej kolejnych rozdziałów i podrozdziałów. Na bardzo pozytywną ocenę zasługuje szczegółowość rozprawy. Autor z dużą pracowitością musiał budować jej konstrukcję, co z pewnością przyniosło oczekiwany rezultat, bowiem już spis treści daje szczegółowy obraz rozważań i zastosowanej klasyfikacji zagadnienia. Szczegółowy spis treści w zakresie podstaw prawnych to też doskonały obraz wielości i złożoności problematyki składającej się na fenomen PMSC. Spis treści jest przejrzysty, logiczny i całość konstrukcji z pewnością odpowiada wymaganiom stawianym rozprawom doktorskim.

2.2. Merytoryczna ocena treści rozprawy doktorskiej

Rozprawa Pana mgra Marcina Łukowskiego jest jedną z najciekawszych i merytorycznie dobrze przemyślanych rozpraw, które miałam okazję recenzować. Analizowane zagadnienia znacząco wykraczają poza jedną prawniczą specjalność czyli prawo międzynarodowe, bowiem obejmują wiele zagadnień prawa Unii Europejskiej i w konsekwencji także prawa krajowego. Doskonale połączono wywód z zakresu tych dziedzin prawa, czym Autor, w mojej ocenie, udowodnił przygotowanie do pracy naukowej. Może dyskutowałabym z wnioskiem, że to „prawo międzynarodowe jest naturalnym punktem wyjścia dla analizy prawnej zagadnienia prywatnych firm wojskowych i ochroniarskich”. W mojej ocenie raczej punktem wyjścia jest prawo krajowe, prawo spółek handlowych, administracyjne gospodarcze, gdyż to na ich podstawie te podmioty uzyskują osobowość prawną, a dopiero wtórnie pojawiają się na arenie międzynarodowej, gdzie prowadzi się dyskusję nad ich prawnym zdefiniowaniem. Ponadto prawo międzynarodowe nie zawiera norm regulujących kwestię choćby rejestracji takich podmiotów i właściwie prowadzona od 2010 r. grupa międzypaństwowa nie traktowała tej kwestii jako wymagającą potrzeby regulacji konwencyjnej, a jedynie uznała, że takie podmioty są istniejącym bytem, który faktycznie wchodzi w pewne relacje prawno-międzynarodowe, jako uczestnik zdarzeń regulowanych na podstawie tego prawa.

W rozprawie jednoznacznie została postawiona teza oraz pytania badawcze: „głównym celem rozprawy doktorskiej jest dokonanie subsumcji norm wyartykułowanych w prawie międzynarodowym, prawie Unii Europejskiej i praktyce oraz wykazanie, jakie mają one zastosowanie do prywatnych firm wojskowych i ochroniarskich”. Autor dokonał swoistego podziału analizowanych zagadnień na te o charakterze ogólnym i szczegółowym. W pierwszej kategorii umieścił właśnie subsumcję. W drugiej grupie rozważań wskazał „analizę szczegółową tych norm, które dotychczas nie stanowiły głównego nurtu badań naukowych nad wskazanymi podmiotami”. Cele zostały zatem precyzyjnie wskazane. Trzeba jednak podkreślić, że Autor powinien doprecyzować, że chodzi o skromne rozważania na ten temat w polskiej literaturze, bo w literaturze anglojęzycznej takie rozważania istnieją i co więcej, we wstępie rozprawy wiodące monografie zostały wymienione. Z uznaniem też wskazuję na pytanie badawcze (s. 16), które w mojej ocenie zostały trafnie sformułowane.

Oczywiście trudno w recenzji rozprawy doktorskiej odnieść się do wszystkich analizowanych w niej wątków, tym bardziej, że w tej pracy jest ich niezwykle dużo. Trzeba zrozumieć Autora, który chciał stworzyć obraz pełny. Ale może trochę za dużo jak na jedną rozprawę. W konsekwencji niektóre zagadnienia potraktowane zostały ogólnikowo, np. wątek o państwach upadłych. W mojej ocenie należało szczegółowo wykazać, jak aktywność PMSC w takich rejonach świata wygląda, bo sama ich obecność jest oczywista. Podobnie w rozważaniach definicyjnych (r. 2) trochę brakuje kwestii dotyczących licencjonowania działalności lub choćby określonych typów działalności PMSC, a przecież to jest właśnie podstawowa oś klasyfikacji.

W mojej ocenie na szczególną uwagę zasługują rozdziały, w których Autor analizuje kwestię bezpieczeństwa. Prezentuje w nich trafny wniosek (s. 44-45) „zarówno państwa nie powinny mieć nieograniczonej swobody kreowania zasad bezpieczeństwa w oparciu wyłącznie o swoje własne koncepcje i narzędzia, jak i organizacje niepaństwowe czy podmioty gospodarcze nie mogą w zbyt dużym stopniu uzależniać od siebie sektora państwowego. Obydwa rozwiązania z pewnością prowadziłyby do patologicznych skutków, w których poziom bezpieczeństwa ulegałby zmniejszeniu, a nie podwyższeniu”. W tym stwierdzeniu zawiera się w pełni uzasadniony poprzedzającym wywodem wniosek, co do relacji sektora publicznego i prywatnego w kwestiach szeroko rozumianego bezpieczeństwa.

Przedstawione w rozprawie rozważania na temat zarówno prawa międzynarodowego jak i prawa Unii Europejskiej, świadczą o znajomości problemów, z którymi boryka się współczesne prawo międzynarodowe, w tym międzynarodowe prawo humanitarne oraz międzynarodowe prawo praw człowieka. Prowadzone są, bowiem dyskusje związane z potrzebą włączenia w/w podmiotów do grona odpowiedzialnych za kwestię naruszeń praw człowieka. Autor udowodnił, że rozumie potrzebę tych dyskusji i jako naukowiec potrafi brać w niej udział prezentując własne poglądy, poparte wiedzą i znajomością zagadnienia. Zastrzeżenia moje budzi jednak wniosek zawarty na s. 25-26 o tym, że „nie wiemy i nigdy nie dowiemy się, ile dokładnie nieporozumień udało się wyjaśnić (...)”. Otóż takie stwierdzenie nie jest naukowe, a ONZ dokładne statystyki dotyczące ilości konfliktów, którym udało się zapobiec posiada.

Trafne są wnioski zawarte w zakończeniu, gdzie Autor dokonał kompleksowego podsumowania rozważań, co do kwestii prywatyzacji, bezpieczeństwa, statusu prawnego kontraktorów, perspektyw rozwoju rynku czy roli PMSC w konfliktach zbrojnych. Jednak nie zgadzam się z wnioskiem o wąskim pojmowaniu istniejących instytucji prawa międzynarodowego. Uważam, że obecnie obowiązujące prawo międzynarodowe dysponuje mechanizmami, które pozwalają zarówno na klasyfikację czy też zdefiniowanie PMSC oraz ich personelu. Podobnie jak też istniejące systemy odpowiedzialności krajowej i międzynarodowej pozwalają nawet na jej efektywną realizację w stosunku do PMSC. Jedyne o co potyka się prawo międzynarodowe to brak politycznej woli skorzystania z tych instytucji.

3. Ocena strony formalnej rozprawy doktorskiej

Rozprawa doktorska Pana mgra Marcina Łukowskiego została napisana dobrym językiem prawniczym, co zasługuje na szczególną pochwałę w przypadku niezwykle trudnej tematyki, jaką obrał sobie Autor. Bardzo dobrze opanował technikę pisania, język prawniczy jest prawidłowy, podobnie jak i styl pisania. Doktorant prezentuje przejrzysty sposób formułowania myśli, choć nie ustrzegł się zwrotów które powodują niezgrabne stwierdzenia : „jaskrawe skutki przyzwolenia na przemoc” (s. 41). Oczywiście można też znaleźć literówki lub powtórzenia: trzykrotnie słowo „to” (s. 106), „stałe” choć powinno być „stale” (s.181), „rozstał” choć powinno być „został” (s. 108), czy błędy językowe: „ciężkie do wykazania...” (s. 230), a budżet Europejskiej Agencji Działań Zewnętrznych w 2016 r. to 633 EUR (s. 121 do przypisu 261). Jednak potknięcia te nie mają wpływu na treść rozprawy, ani na sposób rozumienia konsekwentnego wyводу naukowego. Rozprawa zawiera wszystkie elementy formalne, bogatą literaturę, szczegółową bibliografię uwzględniającą wykaz aktów prawnych, prawidłowo sporządzone przypisy. Prawidłowo zostały też powołane i wykazane oficjalne strony internetowe, te w zakresie publikacji dokumentów jak i oficjalne strony instytucji międzynarodowych. Zarówno zgromadzona literatura jak i akty prawne zostały prawidłowo wykorzystane w treści rozprawy.

4. Konkluzje oceny rozprawy doktorskiej

Po zapoznaniu się z rozprawą doktorską Pana mgra Marcina Łukowskiego nt: ***Ramy prawne funkcjonowania Private Military and Security Companies w prawie międzynarodowym, prawie Unii Europejskiej i praktyce***, napisanej pod kierunkiem Pana prof. dr hab. Macieja Perkowskiego (promotora) stwierdzam, że rozprawa ta stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego oraz spełnia wymogi stawiane rozprawom doktorskim, określone w art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki (Dz. U. z 2017 r. poz. 1789), a tym samym może stanowić podstawę do nadania stopnia naukowego doktora nauk prawnych. Wobec powyższego rekomenduję Radzie Wydziału Prawa Uniwersytetu w Białymstoku dopuszczenie Pana mgra Marcina Łukowskiego do dalszych czynności w przewodzie doktorskim.

Elżbieta Karska

